

Læreruddannelsen i kritisk belysning

Hvad var mon meningen? Hvad kan give mening?

Af Kirsten Krogh-Jespersen *)

Den læreruddannelse, der var gældende¹ indtil 1. januar 2007, er blevet voldsomt kritiseret især fra seminarieside.² Den mest massive kritik rettede sig mod det forhold, at de studerende skulle studere fire linjefag inden for en ramme af 2,35 årsværk. Hertil kom kritikken af lovens (yderligere)³ svækkelse af det pædagogiske fagområde. Loven fik kort levetid og en ny lov blev imødeset med store forventninger.

Allerede under forberedelsen af en ny lov blev forventningerne dog kraftigt modificerede. Blandt andet blev debatten præget af en 'afværgedagsorden'⁴, som svækkede eller skyggede for en ambitiøs dagsorden med lærerarbejdets professionalisering som perspektiv.

Nu træder den nye læreruddannelseslov så i kraft. Den rummer gode elementer, bl.a. er praktikken og det professionsrettede sigte styrket i uddannelsen, men den rummer i høj grad problematiske og kritisable elementer – og så viser det sig i øvrigt, at en række af de formulerede hensigter slet ikke kan opfyldes. Fordi de spænder ben for hinanden. Fordi forudsætningerne er ikke til stede og fordi resurserne er for få og tiden er for knap.

De vigtigste kendetegn

Det vigtigste argument for den nye lov var, at læreruddannelsen skal have et 'fagligt løft' og at lærerarbejdet gennem en ambitiøs læreruddannelse skulle gøres mere attraktivt. Sådanne hensigter kan alle vel tilslutte sig. Derimod kan man i høj grad være uenig i lovens forståelse af, hvordan det kan finde sted.

I forligspartiernes optik betyder et fagligt løft en forøgelse af timetallet i linjefagene og en linjefagsdækning i uddannelsen, som indebærer, at de studerende som hovedregel har tre linjefag, svarende til 2,4 årsværk. De kan dog nøjes med to. I modsætning til 1997 loven, hvor der blev satset på en vis faglig bredde, skal det nu være muligt for de studerende at opbygge en faglig profil. Desuden skærpes adgangsbetingelserne for at studere et givet linjefag. Hver studerende skal vælge ét af følgende fag: Dansk (aldersspecialiseret), matematik (aldersspecialiseret), natur/teknik eller fysik-kemi. 'Aldersspecialisering' er en ny opfindelse. Alle *linjefag* er blevet større, men nogle er blevet dobbelt så store som andre. Kriterierne for henholdsvis store eller små fag synes at være fagenes fylde i folkeskolen understøttet af, at 'vi klarer os dårligt i Pisa' i dansk, matematik og naturfag. Her skal altså sættes ind.

De store fag, som foruden de nævnte er engelsk, idræt og historie, er på 1,2 årsværk, resten af linjefagene har den halve størrelse, altså 0,6 årsværk. To nye linjefag er

¹ Loven trådte i kraft i 1998 og har således kun været i kraft i 8 år.

² Konklusionen i EVA's evaluering (2003) var dog, at læreruddannelsen fungerer.

³ Denne tendens startede med loven af 1991.

⁴ 'Afværgedagsordenen' handlede om at sikre, at uddannelsen skulle forblive en 'enhedslæreruddannelse' og at den skulle forblive på seminariene.

kommet til: Specialundervisning og Materiel design⁵. Dansk som andetsprog gøres permanent. I dansk og matematik skal de studerende specialisere sig i forhold til klassetrin (1.-6. klassetrin) eller (4.-9. klassetrin). Dog skal de to fag indledes med et fælles forløb på 0,6 årsværk, som skal omfatte fagenes 'fælles kerne'. Aldersspecialiseringen udgør ligeledes 0,6 årsværk. Det skal være muligt for en studerende at vælge begge specialiseringer, ligesom de skal kunne vælge både natur/teknik og fysik-kemi. Det vil fylde 1,8 årsværk og giver kun plads til yderligere et af de små linjefag. Studerende der ønsker at undervise i engelsk, historie eller idræt kan også kun have to linjefag og en konsekvens af loven er fx, at studerende ikke fremover kan vælge både tysk og engelsk som linjefag

Timetallet for de pædagogiske fag som selvstændige fag reduceres til i alt 0,55 årsværk. Hertil kommer 0,2 årsværk i sammenhæng med de obligatoriske linjefag. Faget 'skolen i samfundet' er, uden begrundelse og trods særdeles gode evalueringer, nedlagt.

Det lyder måske ganske tilforladeligt. Der argumenteres for, at der er taget højde for kritikken af 1997 lovens 4 linjefag og timetallet i de to/tre linjefag er styrket. De pædagogiske fag fylder sammenlagt en anelse mere – og den mangeårige bestræbelse på at styrke samarbejdet mellem linjefag og pædagogiske fag er bragt ind i en organisatorisk ramme, en ramme, som også skal tjene til den fortsatte bestræbelse på samvirke med praktikken. Disse bestræbelser understøttes af CKF'erne for fagene, herunder faget praktik. Men som det vil fremgå er det alt andet end tilforladeligt.

Problemstillinger, kritik og konsekvenser – i udvalg

Det er en god ide at de enkelte linjefag får mere fylde og måske også at dansk og matematik bliver større end andre linjefag. Derimod er det vanskeligt at forstå, at linjefagsstudier på 1,2 årsværk i disse fag kun skulle kunne kvalificere til henholdsvis begynder- og mellemtrinnet eller mellem- og sluttrinnet. Problematikeringen skal ses i relation til den tid, der er sat af til at studere de øvrige linjefag og de pædagogiske fag. Hvorfor er det indlysende, at fordi et fag fylder meget i folkeskolen kræver det dobbelt så meget tid at uddanne sig til at undervise i det end til at undervise i et fag, som kun optræder på fx tre klassetrin? Hvorfor fx skal engelsk være dobbelt så stort som tysk, og hvorfor skal historie være dobbelt så stort som samfundsfag?

Hensigten med indarbejdelse af dele af de pædagogiske fag i de obligatoriske linjefag er god. Men hvis ikke de pædagogiske fag skal udvikle sig alene til redskabsfag skal samarbejdet hvile på en fordybelse også i de pædagogiske fag, hvilket kræver et pædagogisk fagområde af en ganske anden fylde end det bliver tilfældet i den nye lov.⁶ Lærernes selvstændighed, ansvarlighed og professionalitet i undervisningen og i kommunikationen med alle skolens parter fordrer omfattende pædagogiske, didaktiske og psykologiske kundskaber og færdigheder udviklet i spændingsfeltet mellem dybtgående teoretiske studier og reflekterede praktiske erfaringer.

Det nævnes i bemærkningerne til loven, at lærere skal være eksperter i at undervise, hvilket jo netop fordrer en høj grad af didaktisk og fagdidaktisk teoretisk og praktisk kompetence – lærere skal rustes til at undervise og til at udvikle undervisning.

Lærerarbejdets professionalisering og en højnelse af det faglige niveau i skolens undervisning hviler således ikke alene på en styrkelse af linjefagene. Den nye lov repræsenterer alt i alt en uforståelig skævridding af forholdet mellem fagenes fylde i lærer-

⁵ Som erstatter sløjd og håndarbejde og som ikke findes som fag i folkeskolen.

⁶ Kirsten Krogh-Jespersen: Åbent brev til Folketinget april 2005

uddannelsen og dermed af deres bidrag til forberedelsen til professionel lærervirksomhed.

Aldersspecialiseringen i dansk og matematik er et 'anslag' mod enhedslæreren, forstået som en lærer, der i sin grunduddannelse har erhvervet sig forudsætninger for at deltage i kommunikationen om og kan tage medansvar for elevernes samlede skoleforløb – og i udvalgte fag kan varetage undervisning i hele forløbet. En 'enhedslærer' skal og kan altså ikke 'undervise i alle fag på alle klassetrin', som de platte udlægninger ynder at formulere det. Aldersspecialiseringen understøtter og vil på sigt bidrage til at cementeringen af aldersopdelingen i skolerne, uden at dette eksplicit har været sat på den skolepolitiske dagsorden. Tværtimod forsikrer politikkerne, at man ønsker at bevare enhedsskolen. Der er som nævnt åbnet mulighed for, at de studerende kan vælge begge specialiseringer. I så fald kan de kun vælge yderligere et af de små linjefag, hvilket man kan formode i sig selv gør denne mulighed mindre attraktiv. Som vi skal se neden for er muligheden for at vælge begge aldersspecialiseringer måske desuden illusorisk af logistiske grunde.

En snæver profil hos lærerne vil understøtte 'enhedslærerens' død, uanset om profilen fx er 'en naturfagslærer' med et enkelt andet fag eller en 'indskolings- og mellemtrinlærer' med dansk og matematik.

Der er grund til at formode, at hensigten, undervisningen i folkeskolen skal varetages af linjeuddannede lærere, ikke vil kunne realiseres. Seminarierne vil på grund af linjefagskonstruktionen ikke kunne oprette alle linjefag, og der vil af andre grunde risikere at blive mangel på lærere inden for en række fag. Denne konsekvens vil blive begrundet og uddybet neden for.

Logistik, tid og penge

Det har hidtil været et politisk ønske, som ikke er undsagt med lovens vedtagelse, at der skal være læreruddannelse spredt ud over landet. Det handler både om mulighederne for at kunne gennemføre en mellemlang videregående uddannelse i sit 'lokalområde', og det handler om skolernes behov for lærere, idet de nyuddannede tendentielt søger job i det område, hvor de er uddannet. Men det bliver umuligt for de 'små' seminarier at udbyde hele linjefagsrækken. Kun (nogle af) storbyseminarierne vil være i stand til det, og de små seminarier bliver mindre attraktive. Færre studerende og færre fag giver dårligere mulighed for at modsvare de faglige behov på skolerne ude omkring i landet – og fører måske i sidste ende til lukning af et antal seminarier?

De faglige miljøer også på de seminarier, som måske vil kunne udbyde hele linjefagsrækken, bliver i alle andre fag end de obligatoriske voldsomt udtyndede, idet der kun vil kunne oprettes få hold og derfor fastholdes få lærerkræfter. Adgangskriterierne til linjefagene, som er blevet fastsat til gymnasialt b-niveau og karakteren 8 efter gammel skala, vil yderligere vanskeliggøre rimelige fagmiljøer og skolens efterspørgsel efter lærere til hele skolens fagkreds, idet det må forudses, at der i nogle fag slet ikke vil være nok studerende, der opfylder kriterierne. Som et eksempel kan nævnes, at det er sandsynligt, at der slet ikke vil kunne uddannes lærere nok til skolens 3. største fag, nemlig idræt. Der er for få med b-niveau og i visse gymnasiale uddannelser findes idræt slet ikke.⁷ Hertil kommer det helt paradoksale, at man måske nok kan blive optaget på læreruddannelsen, men ikke har forudsætninger for at blive optaget på nogen af de fire obligatoriske linjefag.

⁷ Realkompetencebegrebet vil dog nok blive bragt i anvendelse.

Alt i alt risikerer læreruddannelsen at blive først og fremmest en uddannelse af dansk-, matematik-, natur/teknik eller fysik-kemilærere. Hvordan skal skolerne få dækket deres behov for lærere til de øvrige fag? Man kan frygte det værste.

Det enkelte seminarium bestemmer både udbuddet af linjefag herunder aldersspecialiseringer og antallet af studerende, der kan vælge det enkelte linjefag. Det giver seminarierne mulighed for til en vis grad at 'styre' størrelsen af de faglige miljøer. Man kan forestille sig en indskrænkning af muligheden af at vælge begge specialiseringer (som vil fylde 1,8 årsværk, hvilket er en kolossal overdimensionering i en 4-årig læreruddannelse) begrundet i ønsket om en spredning af de studerende på flere linjefag. En sådan beslutning vil tjene formålet – flere fag/bredere miljøer, og svække formålet – fastholdelse af enhedslæreren.

Som konsekvens heraf bliver det ganske få eller ingen seminarier der udbyder muligheden for dobbeltspecialisering. Seminariet bestemmer desuden fagenes placering i uddannelsen, men eksamenstaksameteret tvinger strategiske overvejelser igennem – der er nødt til at være eksaminer at bestå hvert år, ellers falder der ingen penge.

CKF'erne rejser forventninger om et indhold og studiemiljø, som er kendetegnet ved fordybelse og en løbende kommunikation mellem lærere og studerende, mellem linjefag og pædagogiske fag og mellem studierne på seminariet og praktikken på skolerne. Det fordrer undervisning og vejledning. Besparselserne i læreruddannelsen har efterhånden bragt seminarierne i en situation, hvor der kun undervises og vejledes under halvdelen af den tid, de studerende forventes at studere. Man kan spørge, hvad meningen med at formulere ambitiøse CKF'er er, når man ikke er indstillet på at tildele de resurser, der skal til for at leve op til dem?

En femårig læreruddannelse med de nødvendige resurser

Ud fra alle betragtninger er der brug for en ambitiøs læreruddannelse af høj kvalitet. En sådan hensigt ville have bedre muligheder for at realiseres og en del af de påpegede problemstillinger og kritikpunkter i den lov, der just er trådt i kraft, kunne imødegås i en femårig uddannelse. Det ville være muligt at styrke både de teoretiske og de praktiske aspekter af videnskabs- og professionsfagene pædagogik, didaktik og psykologi og at genindføre faget skolen i samfundet. Det ville være muligt både at justere timetallene på de store linjefag og samtidig øge de øvrige linjefags timetal til et niveau, der fx gør det muligt at fastholde faglige miljøer af en vis fylde omkring alle fag. Den kunstige opdeling i form af aldersspecialiseringen skulle fjernes, og alle studerende skulle vælge tre linjefag. Yderligere specialisering må være en opgave for efteruddannelsen og målrettes i forhold til skolens og lærernes aktuelle behov.

Det vil således ikke kræve ændringer i hensigten med den nye lov at udvide loven til at gælde en femårig læreruddannelse. Det vil give de nødvendige forudsætninger. En opskrivning af de økonomiske resurser til uddannelsen, så mængden af undervisning og vejledning hæves, vil herudover bidrage til uddannelsens kvalitet og lærerarbejdets professionalisering – og hermed potentielt tiltrække flere ansvarlige og ambitiøse unge og bidrage til en højnelse af lærerarbejdets status.

Artiklen er skrevet af Kirsten Krogh-Jespersen på vegne af seminarielektorerne i Fagligt Råd i Sophia.

Kirsten Krogh-Jespersen, lektor, cand. pæd., ph. d.

E-mail: Kirsten.Krogh-Jespersen@skolekom.dk

www.Kirstenkrogh-jespersen.dk

Tænk tanken Sophia er et forum for strategisk analyse af forhold, der vedrører pædagogik og dannelse. Tænk tanken er uafhængig af organisationer, virksomheder og politiske partier. Værdigrundlaget er demokratisk-humanistisk. SOPHIA ønsker at kvalificere beslutningsgrundlaget for udviklingen af pædagogik og undervisning og dermed for udviklings- og undervisningsinstitutioner i bred forstand. Se også www.sophia-tt.org.